

Den første Ola Oppistu Grimsbu

Av Jon Krokmoen

Som kjent er mye uklart når det gjeld den eldste busettinga i Nedre Folldalen. Det viser både den eldre og den nye bygdeboka. Og årsakene er skort på kjelder og for lite tid til gransking av dei kjeldene me har. Som eksempel på det og som bakgrunn for innlegget mitt her, må eg nemne omtalen av Ola Jonsen frå Hemigard Grimsbu, som sume har trudd var stamfar åt Oppistu-folket, men som i staden var den Ola Jonsen som overtok i Brannvollslykkjen i Alvdal i 1690-årom (jf. Alvdal bygdebok II, s. 108, Folldal bygdebok I, s. 113, og min artikkel i "Gammelt frå Alvdal og Folldal" 1992, s. 46). I stalle for denne Ola-en frå Hemigarda som far åt den seinare Anders Olsen, f. 1677 (jf. Folldal bygdebok I, s. 113 og 120), har eg lenge prøvd å finne ein annan Ola som ættfar og kanskje også som brukar i Oppistuen.

Men kjeldene viser berre andre namn til å begynne med: Under skyldsettinga 1667 (i den såkalte Matrikkel 1665) av dei to eldste bruka, som sume meiner er Hemigard'n og Oppistu'u, er Jo Avlesen brukar på den første, og Hallsten Syversen og Tore Larssen på den andre plassen. Og i jordebøkene, som fins til i 1693, er brukarane framleis desse tre unntatt frå 1691, da Anne Iversdotter, truleg enkje, er oppført i stalle for Hallsten. Først med tinglysinga i 1698 av kjøpebrev, datert 19. juni 1697, der Hendrich Jacobsen Schmidt lar broren Niels overta det såkalte "Foldalsgodset", fann eg endeleg ein Ola (attåt Jo og Tore) nemnt som brukar. Og han var tydelegvis far hans Anders i Oppistuen, for 12. desember 1719 fekk Anders Olsen Jacob Jacobsen Schmidt til å bekrefte bygselen på "...den Plads saasom hans Sl.(salige) Fader paaboede og brugte som kaldes Foldallen, skylder 1 1/3 mark Smør beligendes udi Foldallen ved Grimsboen..."

Dermed har me endeleg bevis for at det var ein Ola som var brukar i Oppistuen sist på 1600-talet og at han var far åt den neste brukaren, Anders Olsen, f. 1677. Så no er i alle fall det på det reine. Men straks er det fleire spørsmål: Kor kom 'n i frå denne Ola-en? Og er det råd å finne ut noe meir om han?

Som sagt er det snaut med kjelder. Men ei som eg trudde kunne opplyse litt til, var den såkalte Atndalssaka 1714-1717. I denne, som gjaldt ein tvist mellom Fron og Dovre om allmenningsrettar i Nordre Atndalen (jf. Lagtingsprotokoll for Oppland 1713-1727), var nemleg fleire alvdøler og folldøler brukt som vitner og kjentmenn i området fordi dei hadde drive der med jønnblestring og försanking i fleire år. Deriblant var "Mads Grimsboe boende paa Grimsboe... 42 aar gl", "Ole Grimsboe boende paa Grimsboe... 60 aar gl", og "Joens Toresen Grimsboe... 51 aar gl", attåt "Simen Jonsen Grimsboe ...36 aar gl"¹(på Kjøllom), og "Halsten Grimsbo... 3 á 34 aar gl" (på Åsagarda). -Under avhøret av desse den 25. juni 1716 vart det elles opplyst, av Jo Toresen, at også "hans grander, Peder Halvors: Peder Peders: og Ole Simens:" (Holsgardan og Rya) gjerne slo høy lenger framme og hadde bygd seg løe ved Stadsbuøyen. Men det ser ikkje ut til at desse var innkalt til rettsmøtene. Så når det i referatet frå eit møte med "de 5 Grimsboer" dagen etter er avhørt ein "Ole Simensen", saman med "Mads Jonsen", "Joens Toresen", "Simen Jonsen" og "Halsten Olsen", er det nok ikkje Ola Ryen det er meint, men Ola Oppistuen.

Altså var han med da denne saka kom opp for lagretten i 1716. Og som vitne i den oppgav han alderen sin til 60 år, som trass i "rundt" tal truleg var like nøyaktig som alderen til dei andre. Så rimelegvis var han født i 1656.

Men dermed var det sannsynleg at han også var å finne i manntalet frå 1665/66.² For som niåring var han nok enno i heimtraktene og enten oppført som ein av sønene der han kom i frå, eller som dreng ein stad elles.

I manntalslistene for Tynset prestegjeld står gardane oppført bygdevis, og det var under "Lille Elffuedahlen" anneks eg til slutt fann ein gut på "StorStegen" som heitte "Ole Simens(en)". Men fordi han berre var seks år under tellinga og sidan budde i Alvdal (jf. Alvdal bygdebok II, s. 211), kunne det ikkje vera han som slo seg ned i Grimsbu. Derimot var det høveleg alder på ein annan Ola som ikkje seinare er nemnt i Alvdal, nemleg "Oluff Anders(en) 8 aar". Han står oppført som son på garden "Bogen" (Baugen) og var såleis bror til Per Anderssen i Nørder Hola!³

Mi slutning etter dette er at Ola Grimsbu vart påhengt feil farsnamn den eine dagen under avhøringa i Atndalen. At "Simensen" vart brukt skyldtes nok ei forveksling av farsnamn med ein annan Ola som er nemnt der.⁴ Namn som fleire brukte, gjekk vel lett i surr for den som var ukjent og ofte skulle skrive ned etter hugs. - Derimot er det opplagt, og som einaste alternativ, at det er den sistnemnde Ola-en, **Ola Anderssen Baugen, f. 1656**, som er identisk med vår Ola i Oppistu Grimsbu. At eldste sonen fekk namnet Anders, sikkert etter farfaren, tyder på det same. Riktignok er Ola oppført som berre "8 aar" under tellinga i 1665, men truleg fylte han ni same året, ettersom 1656 som fødselsår er mest sannsynleg.

Så spør det berre: Når kom han åt Oppistuen? Og kven var han gift med? Som nemnt veit me ingenting sikkert om noen Ola Oppistu før i 1697, da han er nemnt som brukar ved sida av Jo og Tore. Det er difor uvisst om han da først slo seg ned i Grimsbu, med kjerring og unger, eller om dei hadde budd der lenger, kanskje heilt frå dei gifte seg. Som kjent var eldste sonen født i 1677. Truleg kom både Ola og den eldre broren Per til Grimsbu på grunn av storflommen i Baugsgardom i 1675 (Jf. Alvdal bygdebok II, s. 412). Men mens Per og

svogeren? til Per bygde Holsgardan, vart Ola gift med ei dotter i Hemigarda og fekk seg opp hus litt lenger oppe, der det vart heitande Oppistu'u, samtidig som Hemigardsnamnet kom i bruk. Namnet (sjå nedafor) tyder på at bruket var forholdsvis nytt, men skyldsetting, slik som på Hols-gardom i 1689, finn me ingenting om. Heller ikkje i jordebøkene, som fins fram til 1693, er Ola og bruket hans nemnt. Grunnen til det må vera at jorda som Ola fekk seg tildelt, hørte med til matrikelgarden "Foldahlen", og truleg var ein del av det området som Hallsten hadde og som Ola overtok etter Anne Iversdotter.

Ei støtte for teorien om mågskap med Jo i Hemigarda er at nest eldste son til Ola heitte Jo (jf. Folldal bygdebok I, s. 113) og rimelegvis var oppkalt etter han. Og dernest, men vel så viktig, er namnekonstellasjon en **Oppistu'u - Hemigard'n**, som framleis er i bruk. Det er sjølsagt at desse namna ikkje var namn som Jo og Hallsten og konene deres brukte, ettersom dei var innflyttarar i same alder og på same tid. Først i neste generasjon oppstod tilfeller da barn flytte ut frå "heme i garda", og det var vel den eldste dottera til Jo som vart gift med Ola og flytte "opp i stu'u". Men "oppe i stuen" kunne ho likevel sjå "hem i gard'n".⁵ Dette tilfellet var nok det aller første, og namnet på ho som vart kone i Oppistuen, var truleg Anne, ettersom eldste dotter til både Anders og Jo heitte Anne, og likeins nesteldste dotterdottera på Ryen. - Etter henne flytte seinare mange andre søsken / halvsøsken⁶ ut etter kvart (frå 1690 og utover), slik at Hemigardsnamnet heldt seg: Simen, f.1670, bygde Kjølle, to jenter vart gift til kvar sin gard i Hola, to kom etter einannan på Åsagard'n, og kanskje var også Nils Jonsen i Nilsgarda broren deres.

Men etter dette melder det seg eit par spørsmål: Kva namn hadde bruket hans Jo Avlesen frå først av? Og kor låg bruket som Hallsten hadde, dersom ikkje dette var det same som Oppistu'u? Svaret på bae er sannsynlegvis Kvebergsøya.

- 1 Alderen skal vera 46 år (jf. militærrulle 1697: "26 aar gl født paa Foldalen" (Hemigarda), og iflg. Tynset kjerkebok 1741: gravlagt 71 år gl. Altså født i 1670 (trykkfeil i bygdeboka).
- 2 Sluttdatert 6.3.1666, men refererer seg til **1665**, iallfall for annekse-
ne Tyllidalen og Lilleelvedalen, der alderen på folk er berre eitt år
meir i denne tellinga enn i ei anna telling, datert 30.11.1664.
- 3 Per Anderssen og bakgrunnen hans er omtalt i artikkelen min fram-
afor om "Rydningmennene på Ryen, i Hola og på Brannsnæs".
- 4 Utaom Ola Simensen Ryen er det i Atndalssaka nemnt eit vitne
under namnet "Ole Simensen Steegaarden" frå Alvdal.
- 5 Preposisjonane "opp i" og "hem i" med akkusativ, og "oppe i" og
"heme i" med dativ er i talemålet blitt til "oppi" og "hemi" i begge
kasus.
- 6 Tidsintervallet mellom eldste og yngste barn tyder på at Jo Avlesen
var gift to gonger. Men skort på kjelder frå denne tid gir her som
elles berre tilfeldig og ufullstendig oversikt.